

Iz pedagoške teorije i prakse

UDK: 316.723

Stručni članak

Vesna Nosić

Brodski tekstni grafiti 2020.

Sažetak

Prikaz izvannastavnog školskog istraživačkog projekta pod naslovom *Brodski tekstni grafiti 2020.* predmet je ovog stručnog članka. Projekt je nastao u Gimnaziji „Matija Mesić“ u Slavonskom Brodu tijekom školske godine 2020./2021.

U gradu Slavonskom Brodu grafiti su svugdje oko nas. Stoga ovi tekstni zapisi čine specifične „brodske zidne novine“ u kojima prolaznici mogu pročitati anonimne komentare suvremene društvene stvarnosti. Učenice Lorena Križanović i Laura Zubak i predmetna nastavnica Hrvatskog jezika istraživale su tekstove zapisane po gradu te fotografirale odabrane tekstove. Fotografirani tekstovi (100 tekstova) uvršteni su u školski projekt kojemu je dodano 350 tekstnih zapisa koje je zapisivala predmetna nastavnica od 2013. do 2019. godine. Fotografije tekstnih grafita, kao i zapise tekstnih grafita, predmetna nastavnica je razvrstala, prepisala i zalijepila na plakate. Na jedanaest plakata ispričana je zanimljiva priča o Slavonskom Brodu 2020. godine.

Ključne riječi: brodski tekstni grafiti, „brodske zidne novine“, izvannastavni školski istraživački projekt

Uvod

Grafiti su „natpisi ili crteži na javnim ili privatnim površinama (fasadama, ogradama, zidovima, pločnicima, mostovima, vlakovima, tramvajima i sl.), tj. popularno-kulturna i umjetnička forma koja čini javno vidljiv oblik slike, crteža ili zapisa“. (Šakić, Hrvatska književna enciklopedija, 2. svezak, 2010, str. 31).

Prvi grafiti nastali su u pretpovijesno doba (špilja Lascaux, Francuska i Altamira, Španjolska), a kasnije su zabilježeni u starom Egiptu, antičkoj Grčkoj i rimskoj kulturi. Suvremeni grafiti nastali su u Philadelphiji u Sjedinjenim Američkim Državama 60-ih godina XX. st. U sljedećem desetljeću New York je postao svjetsko središte grafitske djelatnosti, a izvor je hip-hop kultura u rap-glazbi Bronxa. Grafiti su se iz SAD-a postupno proširili u većinu gradova širom svijeta.

Prvi hrvatski grafiti napisani su u srednjem vijeku (Salona), a pisani su i kasnije. **Noviji hrvatski grafiti** pojavili su se nakon Drugog svjetskog rata; bile su to „političke parole i ideološke krilatice“ (Mrkonjić, 2006, str. 128). **Suvremeni grafiti** javili su se 80-ih godina XX. st. u Zagrebu, a zatim i u većim hrvatskim gradovima. Nastajali su po uzoru na zapadnoeuropske i američke grafite.

Grafiti se ostvaruju u nekoliko osnovnih formi. Anči Leburčić razlikuje tri vrste **osnovnih formi grafitnih izraza**: simboličku, slikovnu i tekstualnu formu. Dodala im je i četiri vrste **kombiniranih formi**: simboličko-slikovnu, simboličko-slikovno-tekstualnu, simboličko-tekstualnu i slikovno-tekstualnu formu (Lalić, Leburčić, Bulat, 1991, str. 63-64).

Uspjeli **tekstualni (tekstni, verbalni) grafiti** su „svojevrsan suvremeni tip jednostavnih oblika“ (Šakić, Hrvatska književna enciklopedija, 2. svezak, 2010, str. 33) ili „književni minimalistički oblici“, kao što su „dosjetka, poslovice, izreka, aforizam, paradoks, psovka, kratka lirska pjesma, bećarac, slogan“ (Užarević, 2012, str. 114).

Teme suvremenih tekstualnih grafita brojne su. Dražen Lalić klasificirao ih je prema sadržaju (temi) u sljedeće kategorije:

1. grafiti vezani uz odnos prema životu (svjetonazorski)
2. glazbeni grafiti
3. grafiti vezani uz školu
4. grafiti vezani uz alkohol i opojna sredstva
5. grafiti vezani uz grupu i prijateljstvo
6. grafiti vezani uz ljubav i seks
7. grafiti vezani uz nasilje
8. humoristički grafiti
9. motociklistički i automobilistički grafiti
10. nacionalni grafiti
11. političko-ideološki grafiti
12. religiozni grafiti
13. sportsko-navijački grafiti
14. teritorijalni grafiti i
15. ostali grafiti.

Autori grafita (grafitoskriberi, grafitari, grafiteri) najčešće su mladići, anonimni adolescenti ili skupine adolescenata u urbanim sredinama. Oni žele ostaviti svoj autohtoni trag pobune u gradskom sivilu. **Konzumenti grafita (potrošači, recipijenti)** slučajni su ili namjerni prolaznici koji ih iščitavaju kao „izlog subkulture“ (Lalić i sur., 1991, str. 36).

Projekt Brodski tekstni grafiti 2020.

Projekt **Brodski tekstni grafiti 2020.** realiziran je na jedanaest plakata na hamer-papirima, a podijeljen je u tri cjeline. **Uvodni plakat** donosi osnovne podatke: naslov projekta, pjesmu Grafitni vremeplov, imena i prezimena autorica fotografija, razred, smjer gimnazije (Lorena Križanović i Laura Zubak, 3. a razred, opća gimnazija), zatim ime i prezime autorice pjesme, mentorice i suautorice projekta (mr. sc. Vesna Nosić) te fotografije četiri filmske vrpce na kojima je manji broj snimljenih grafita. Grafiti na filmskim vrpcama snimljeni su 2003. godine i čine poveznicu s prethodnim projektom naslovljenom **Brodski tekstualni grafiti 2003. – 2013.** koji je bio izložen u Gradskoj knjižnici Slavonski Brod. **Tri sljedeća plakata** donose 350 tekstnih grafita. Zapisivala ih je V. Nosić od 2013. do 2019. godine i razvrstala prema temi u šesnaest skupina; dodala je skupinu grafiti o grafitima. (Lalić i sur., 1991, str. 35). Na **osam preostalih plakata** ispričana je zanimljiva priča o Slavonskom Brodu 2020. godine. Lorena Križanović, Laura Zubak, Valeria Tipurić i Vanesa Vukšić, učenice 3. a razreda, izložile su projekt u predvorju škole. Vanesa Vukšić fotografirala je i ovaj izloženi projekt.

„Brodске zidne novine“ 2020.

„Brodске zidne novine“ 2020. započinju stranicom koja sadrži **nacionalne grafite** (Sveto tlo hrvatsko. NEMA PREDAJE. Nikad se zaboravit neće / lica straha, izgubljene sreće / nijedna bomba, nijedna granata / nijedna suza u oku Hrvata! U SJEĆANJE NA SVU POGINULU I RANJENU DJECU U DOMOVIN-

SKOM RATU. Uz ovaj grafit dopisana su početna slova imena i prezimena, godine starosti 29-ero poginule djece u Slavonskom Brodu za vrijeme Domovinskog rata. VUKOVAR. Zbog vas / zora sviće / zbog vas / dan se budi / Hvala vam / na svemu / slobodni / smo ljudi). Ovi grafiti nalaze se u centru grada na šetalištu uz rijeku Savu. Sadrže bolna sjećanja na Domovinski rat, ali i duboku zahvalnost hrvatskim braniteljima. Ostali grafiti nalaze se diljem grada.

Religijski grafiti donose temelje kršćanske vjere (ISUS. Vjerujem u nemoguće jer sve je moguće... HOPE, FAITH. Za let si, dušo, stvorena! MOLITVA).

Grafiti vezani uz grupu i prijateljstvo ukazuju na neophodnu potrebu za prijateljstvom (A MI VESELA EKIPA. Trebaš mi ti! SVAKOG JUTRA PRIJATELJSTVO KRUŽI. Friends forever).

Grafiti vezani uz određeni odnos prema životu u biti su mudre, za život mjerodavne izreke (Nadi vremena za igru. To je tajna vječne mladosti. TREBA PUSTIT SVE NA MIRU. Try to be a rainbow in someone's cloud. NEPOPRAVLJIVI NADAČ. Koračaj kroz život plesnim koracima. NEVER LET GO OF YOUR DREAMS. Cijeli svijet je u tvojoj glavi. BOLJE RUŽNA ISTINA NEGO ŠARENA LAŽ. Digni glas. I LOVE MYSELF).

Sljedeća stranica donosi **grafite vezane uz ljubav** (TI SI MOJE ZLATO. Love, not hate. ONE LOVE. Love said to me, there is nothing that is not me be silent. JA KAO LJUBAV SAM ARGUMENT KOJI SE NE POBIJA! Dobar dan. Volite. Srce je na redu. P.S. VOLIM TE. – napisano na poledini nacrtane kuverte. Ivana, još uvijek te volim najviše, najviše na svijetu –

tvoj Coflek. POLJUBI ME. Volim sve. SAMO LJOOOOBAV).

Glazba uvijek ide uz ljubav, što je vidljivo i u nekim glazbenim grafitima. (Love & rock & roll. S POJAČALOM SMO JAČI. Smrt, bol, rock'n'roll. TKO RANO PJEVA, IMA PO-DOČNJAKE. Glazba + ljubav).

Jedini **grafit vezan uz školu** donosi radost (Yes! Nema škole!).

Naselje Andrija Hebrang smješteno je pokraj gradskog groblja pa ga zato građani u žargonu zovu Wampir City. Jedan **grafit vezan uz alkohol** poigrava se značenjem riječi (Wampir City voli piti), drugi je prepisana televizijska reklama (Đurđa, daj četiri Pana i Zakon o navijačima!), a treći replika na Descartesovu misao (Pijem, dakle jesam).

Zabrana nasilnosti zabilježena je u **grafitima vezanima uz nasilje** (STOP NASILJU NAD ŽENAMA. Ništa na silu. Ništa što vas žulja: ni cipele ni ljudi).

Motociklistički i automobilistički grafiti govore o potrebi kretanja, ali umjerenom brzinom (TIME TO MOVE. Možeš otići bilo kamo i bilo kada samo ako to želiš! POLAKO, ČOVJEČE! Mamice, ne vozi brzo. ANĐEO RANO ZATVORIO TI VRATA. ZAUVIJEK S NAMA. VOLIMO TE).

Sportsko-navijački grafiti ispisani su po cijelom gradu. Ispisuju ih navijači Hajduka (U ovom dijelu grada bila boja vlada!!!) i Dinama (U ovom dijelu grada plava boja vlada!) na istom zidu, jedan natpis preko drugoga u Naselju Slavonija 1. Uslijedila je zatim replika na šetalištu uz Savu (U ovom dijelu grada šarenilo vlada). Nakon nekoliko godina netko je obojao cijeli zid na kojem je bio natpis: U ovom dijelu grada bila / plava boja vlada i napisao Ja © samo

Dinamo. I navijači gradskog kluba ostavili su svoje brojne zapise (Volim Marsoniju. MARSA K'O BARSA). Navijačke skupine ostavile su svoje uobičajene zapise (TORCIDA. Bad Blue Boys. LEGIJA).

Katkad su zapisani i **grafiti o grafitima** (KO JE TO NAPISO? Džabe ti brisat. OVO NIJE GRAFIT. Nikad ne ostavljaj ništa nedovrš. ŠARAJ MALO, BRATE. – napisano crvenom bojom. NE SMIJE SE ŠARATI PO ZIDU – dopisano plavom bojom. JA MOGU BEZ GRAFITA. Uvijek me uhvate kad pišem zadnje slov.)

Humoristički grafiti otkrivaju vedru stranu života (Bolje ispast glup nego iz autobusa. SPORTOM PROTIV ZNANJA. MEHO. Cat on the wall, cat in the my life. GDJE TVOJA SREĆA SPAVA? – zapisano na kanti za smeće. Drvo – zapisano na staroj platani. ŠAHT – zapisano na šahtu. PRIMAM MITO VRLO POVOLJNO. Bolje biti mrtav pijan nego mrtav trijezan. PRODAJEM KUĆU NA KLIZIŠTU ZA MALO KUNA; NIJE PUNO PREŠLA. Radi od otvaranja do zatvaranja – zapisano na vratima kafića. NE SLUŠAJTE NARODNJAKE. UMRITE PRIRODNOM SMRĆU).

Ponegdje su zapisani i **teritorijalni grafiti** (Not welcome to Wampir City. STARI RUZINA VI BROD. Ne bojte se Balkana. VOLIM HRVATSKU).

„Brodске zidne novine“ 2020. završavaju, kao što su i započele, **nacionalnim grafitima** (Hrvatska u mojem srcu. TIHO ĆE SAVA TEĆI, / CIJELOM ĆE SVIJETU REĆI: / JA ČUVAM HRVATSKI ROD, / PONOSNI SLAVONSKI BROD. „Ako vam je težak stijeg čestitosti, utaknite ga u zemlju gdje počivaju naše kosti – mi ćemo ga držati.“ vaši pradjedovi).

Posljednja fotografija prikazuje praznu film-sku vrpcu na kojoj će jednoga dana biti zabilježeni neki novi grafiti. Ovom fotografijom projekt završava.

Značajke brodskih tekstnih grafita

Grafiti najčešće imaju podlogu u „poslovicama i izrekama, ali isto tako i u frazemima, sloganima, najrazličitijim jezičnim klišejima“. Međutim, oni u grafitima doživljavaju temeljitije promjene: „poslovice postaju – antiposlovice, izreke – antiizreke, frazemi i slogani – antifrazemi i antislogani.“ (Užarević, 2012, str. 114). Preosmišljeni grafiti tako dobivaju novo značenje.

Brodski zidni natpisi sadrže ove primjere:

1. **grafit-aforizam**: Never let go of your dreams.
2. **grafit-poslovica**: Tko rano rani, ima podočnjake.
3. **grafit-izreka**: Pijem, dakle jesam.
4. **grafit-frazem**: Bolje biti mrtav pijan nego mrtav trijezan.
5. **grafit-slogan**: Wampir City voli piti.
6. **grafit-politička parola**: Smrt fašizmu, sloboda narodu. I tebi, sinko.
7. **grafit-paradoks**: Prodajem kuću na klizištu za malo kuna; nije puno prešla.

Novo značenje grafita ostvareno je, prema Užareviću, sljedećim postupcima: zamjenom, dodavanjem i preusmjeravanjem. Grafit TKO RANO RANI, IMA PODOČNJAKE. nastao je **zamjenom** drugog dijela poslovice TKO RANO RANI, DVIJE SREĆE GRABI. Grafitu SMRT FAŠIZMU, SLOBODA NARODU **dodana** je rečenica I TEBI, SINKO. kojom je postignut humoristični učinak. U grafitu BO-

LJE ISPAST GLUP NEGO IZ AUTOBUSA prvotno značenje **preusmjereno** je prema nečemu što je potpuno neočekivano i komično.

Brodski tekstni grafiti napisani su hrvatskim standardnim jezikom, zatim razgovornim ili kollokvijalnim stilom (Džabe ti brisat) i dobnim žargonom (Nepopravljivi nadač). Manji dio grafita napisan je engleskim jezikom. Grafiti često ne poštuju jezične norme (Čabe ste krečili. Dopisano: Čabe si se ti školovo. KO JE TO NAPISO). Iako su grafiti često jezično i stilski nedoradjeni, u doradenim grafitima zastupljena su i poneka stilska izražajna sredstva: asonanca i aliteracija (Marsa k'o Barsa), elipsa (Volute), retoričko pitanje i ironija (Gdje tvoja sreća spava? – napisano na kanti za smeće), metafora (Ti si moje zlato), personifikacija (Tiho će Sava teći / cijelom će svijetu reći), epitet (ponosni Slavonski Brod), usporedba (Marsa k'o Barsa), antiteza (Bolje ružna istina nego šarena laž) i paradoks (Prodajem kuću na klizištu za malo kuna; nije puno prešla).

Zaključak

Brodski tekstni grafiti nastali su na javnim prostorima, kriomice, u brzini. Anonimni su i nelegalni, sažetog oblika i kratkog trajanja. Uprkos poteškoćama, brodski grafiteri gradsko sivilo ispunili su brojnim grafitima. Služeći se sprejevima, bojama i flomasterima, ispisali su širok raspon tema kojima su komentirali suvremenu društvenu stvarnost Slavenskog Broda i Hrvatske.

Grafiti su nesumnjivo zrcalo suvremene društvene stvarnosti, ali i nepobitan čin vandalizma.

Literatura

Lalić, D., Leburić, A., Bulat, N. (1991). Grafiti i subkultura. Zagreb: Alinea.

Mrkonjić, Z. (2006). Tvar kao pamćenje. Zagreb: Izdanja Antibarbarus.

Hrvatska književna enciklopedija, 2. svezak. (2010). Čakovec: Leksikografski zavod Miroslav Krleža.

Užarević, J. (2012). Književni minimalizam. Zagreb: Disput.

Abstract

Textual Graffiti in Slavonski Brod in 2020

The presentation of an extra-curricular school research project on textual graffiti in Slavonski Brod is the subject of this paper. The project was carried out at the Matija Mesić Secondary School during the school year 2020/2021. In the city of Slavonski Brod graffiti are everywhere and those texts function as some sort of a notice board for comments on current events. Students Lorena Križanović and Laura Zubak and Croatian language teacher researched into the texts taken down in the city and took photos of the chosen ones. Those texts (100 of them) were included in the school project along with 350 texts taken down by the teacher from 2013 to 2019. The texts and the photos were later classified, copied, and posted on posters. Eleven posters tell an interesting story about Slavonski Brod in 2020.

Keywords: *textual graffiti in Slavonski Brod, notice board in Slavonski Brod, extra-curricular research project*